

ЭРХ МЭДЛИЙН ЗАРИМ ИЛРЭЛ

*Дэд профессор Ц.Нямсүрэн, доктор (PhD)
Я.Хишигсүрэн, судлаач
МУИС, Философи, шашин судлалын тэнхим*

Түлхүүр үгс: М.Фуко, халамж, хяналт, сахилга, оролцоо төсөл, цэрэгжилт, КОВИД-19 цар тахал, эрх мэдлийн сүлжээ

Удиртгал

Орчин үеийн улс төрийн либерализм, түүний онцлог институци тухайлбал хувь хүний эрх, төлөөллийн ардчилал бий болсноор л хувь хүн илүү эрх чөлөөтэй болсон гэсэн ойлголтыг үгүйсгэх нь пост-структурализм, постмодернизмын нэг зорилго байв. Эдгээр чиглэлийн зарим төлөөлөгч жишээлбэл М.Фуко орчин үеийн либерал нийгмүүд ч дарангуйлагч, гэхдээ тэдний хэрэглэж буй дарангуйлах практик нь өмнөх үеийнх шиг ил тод байдаггүй гэж нотлодог. Дарангуйллын орчин үеийн хэлбэрүүд нь нийгэм, хүмүүнлэгийн ухааны зарим салбараар зөвтгөгддөг учраас олж танихад бэрх юм. “Хэвийнжүүлэх” үйл явцаар нийгмийн ухаан нь нийгмийн зүгээс хүндлүүштэй, хүсүүштэй гэж тооцох зан үйлийг “хэвийн”, “ухаалаг” хэмээн хаягласнаар өөр бусад зан үйл нь хэвийн биш, рациональ бус болж, сахилга, албадлагын хууль ёсны объект болон хувирдаг ажээ.

Тухайлбал хэвийн гэж тооцогдох дүр үүрэг, хэм хэмжээнээс гажиж, зан чанарын согогт түшиглэсэн жигшүүрийн онцгой нэг объект болдог гэмт хэрэгтнийг хэвийнжүүлэх орчин цагийн шорон, шийтгэлийн системийг аваад үзье. Үүнийг олон нийтийн өмнө гэмтнийг дүүжилж, цаазалдаг байсан үеэс хол илүү хүнлэг болсон гэж бид боддог. Одоо эрх мэдэл эелдэг зөөлөн мэт харагдаж байгаа боловч тийм биш. Өнгөрсөн үед мэдээж эелдэг зөөлөн байгаагүй боловч үүнийг эсэргүүцэн босч чадаж байсанд асуудал оршино.

Өнгөрсөн үед цаазын газар гэмтний бие хүндлэл, талархалын бай болж, гэмтэнээс илүү цаазлагч ичгүүртэй байдалд орж болдог байв. Мөн олон нийтийн өмнө цаазлах нь хоригдогчдын дэмжлэгтэй бослого болох нь элбэг байсан бол орчин үеийн шоронгийн тогтолцоог нээснээр бүгд тусгаар, цоожтой хаалганы цаана болдог болжээ. Хэн ч харж чадахаа болж, ийн хэн ч тэрийн эрх мэдлийг эсэргүүцэхээ больсон байна.

Түүнчлэн өнөөдөр бидалбадлагын хууль ёсны өөр нэг объект болох галзуу, солиотой хүмүүстэй өнгөрсөн үеэс илүү хүнлэг харьцдаг болсон гэж итгэж үнэмшдэг билээ. Тэднийг эмнэлэгт хэвтүүлж, эм өгч, эмч, сувилагч нар эмчилэн тойлдог. Гэтэл урьд сэргэн мандалтын үед тэд олон хүмүүсээр хүрээлүүлж, чөлөөтэй сэлгүүцэж болдог байв. Харин XVII зууны дундаас сэтгэцийн өвчтэй хүмүүсийг өршөөлгүй эмчилж, ангилдаг шинэ хандлага гарч ирлээ. Тэднийг бусадтай хамт амьдрахыг үл зөвшөөрч, ийн мэдрэл гэгдэх хүмүүсийг гэрийнхэнээс нь салган авч, тусгай өрөөнд түгжин, зүгээр өөр байгааг нь хүлцэхийн оронд эмчлэх гэж оролддог болжээ. Бүр цаашилбал бид одоо илүү сайн эмчилгээ, эмтэй болсон хэдий ч XVIII зуунд мэргэжлийн эмч нар төрж, өвчтөн рүү үргэлж анагаахын ширтэлтээр хардаг хүмүүс мэндэлснээр өвдсөн хүнийг бие хүн гэхээсээ өвдсөн эд, эрхтэний цогц мэтээр хардаг хүнлэг бус хандлага дэлгэрэв. Ийн анагаахын ширтэлтэнд өртсөн хүн нь бүхэл нэг зүйл гэж ойлгогдох бие хүн биш харин бөөр, элэг гэх мэтийн буруу үйл ажиллагаа болж харагдана.

Энэ бүхний цаана дарангуйллын практик хэрэгжиж байгаа бөгөөд тус бүрдээ эрх мэдлийн өвөрмөц илрэл болно. Энэхүү өгүүллээр манай нийгэмд саяхан болж өрнөсөн ганц зарим үзэгдлийг дээр товч тоймлон өгүүлсэн орчин үеийн нийгэм-улс төрийн философийн онолын үзэл баримтлалын үүднээс тайлбарлахыг зорилоо.

Халамжлах нь хянах бололцоо мөн

2021 оны 3 дугаар сарын 10-ны өдөр “Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх” төсөл батлах тухай засгийн газрын 58-р тогтоол (Монгол Улсын засгийн газар 2021) гарлаа. Ингээд төслийн үр дүнд ажил, амьдралын гараагаа зөв эхлэх, ажил, мэргэжлийн чиг баримжааг олгох үйлчилгээнд хамрагдсан, хувь хүний хөгжлийн болон соёлын олон талт мэдлэг, мэдээллээр хангагдсан, гэр бүлийн хөгжил, улс орны хөгжлийн үндэс болохыг ойлгож, ухамсарласан, төсөлд жил бүр 5000 залуус хамрагдсан, тэдний 70 хувиас багагүй нь нэг жилийн дотор ажлын байраар хангагдсан, төслийн дараах хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих арга хэмжээ, үйлчилгээнд хүсэлт гаргасан зорилтот бүлгийн залуучуудыг бүрэн хамруулсан (НХХЯ 2021) байх хүлээлттэйгээр “Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх оролцоо төсөл”-г цар тахлын нөхцөл дунд, цар тахлын үеийн нийгмийн эрүүл мэндийн дэглэмийг сахих, олон хүн цуглуулахгүй гэсэн уриалга, дүрэм, журмаа зөрчин байж, чиглүүлэгч багш нар хичээлүүдээ бүрэн эзэмшиж дуусаагүй байхад эхлүүлэв. Гурван сар, түүнээс удаан хугацаанд хөдөлмөр эрхлэлгүй, халамж, хүнсний талон авдаг зорилтот бүлэг рүү чиглэсэн энэхүү төсөлд хамрагдсан эхний оролцогчид мужаан, гагнуурчин, өрлөгчин, үсчин, гоо сайханч гэх мэт тодорхой мэргэжлийг сонгоод 14 хоног мэргэжлийн мэдлэг эзэмшээд, дараа нь 14 хоног дадлага хийж цалин авна, өмнө эзэмшсэн мэргэжлээрээ ажилд зуучуулна, ажлын байртай болно гэсэн

төсөөлөл, итгэл үнэмшилтэй ирж байлаа. Гэвч тус төслийн сургалтын хөтөлбөр нь ажил, мэргэжлийн баримжаа олгох үндсэн агуулгаа орхигдуулсан, төслийн ерөнхий уриа болсон хөдөлмөрт сургах гэсэн нэрэндээ тохирохгүй боловсрогдсоноос гадна сургалтын агуулга нь хувь хүний хөгжилд түлхүү чиглэсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээлэл, эрэлт, нийлүүлэлт, хандлага, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, хөдөлмөрлөх эрх, түүний зөрчил, хөдөлмөрийн харилцаа, цалин хөлс, хувь хүний хөдөлмөр эрхлэх ур чадварын үнэлгээг дурдаагүй, төслийн гол зорилго, зорилттой шууд холбогдохгүй сэдвээр дүүрчээ. Түүнчлэн монгол хүн, төрт ёс, хэл бичиг, өв соёл, урлаг, хөдөлгөөнөөр анагааж засахуй, хувь хүний манлайлал, цэрэгжилт болон бие бялдын сургалтын хөтөлбөр нь нэгдсэн удирдамж болон ажлын дэвтрүүдэд тусгаадаагүй, ямар агуулгыг, хэрхэн заах нь ч тодорхойгүй байв. Гэсэн хэдий ч сургалтад бүрэн хамрагдаж, гэрчилгээ авсан оролцогчид 500 мянган төгрөгийн тэтгэлэг, мөн ажлын байрны дадлага дууссаны дараа дахин 500 мянган төгрөгийн тэтгэлэг авна гэсэн хүлээлтийн сэтгэл зүйгээр ихэнх оролцогчид цэнэглэгдэжээ. Харин энэхүү төслийн зорилгод дурдагдсан эрүүл, эртэч, идэвхтэй амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэх ихэнх үйл ажиллагааг цэрэг армийн дэглэмээр гүйцэлдүүлэхээр тооцсон ч өглөө эрт босох, дасгал хөдөлгөөн хийх, гүйх, төрийн далбаа мандуулах, буулгах ёслол зэргийг оролцогчид сэтгэл зүйн асар их дарамттай хүлээн авч, төвөгшөөж байлаа.

Энэ бол залуусыг ажил хийх хүсэл сонирхолгүй байна гэсэн төсөөлөл дээр суурилан, асран халамжлах хандлагад түшиглэж, эрх мэдлийн хүрээгээ тэлэх гэсэн үйл ажиллагааны нэгээхэн хэсэг юм. Төрийн зүгээс хэрэгжүүлж буй иймэрхүү төсөл нь угтаа хяналт тавих гэсэн хэрэгслийн

давхар утгатай. Яагаад гэвэл асран халамжлах нь хяналт тавих бололцоо ямагт мөн. Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх, ажил мэргэжлийн чиг баримжаа, хувийн суурь ур чадвар олгох цогц хөтөлбөрийг дөрвөн яамны хамтарсан тушаалаар батласан гэх боловч энэ нь сургалт нэгэнт эхэлсний дараа нөхөж гарсан, сургалтын эцэст хүрэх үр дүн, хэрхэн үнэлэх зэргийг тусгаагүй, хэрэгжүүлснээсээ зөрүүтэй агуулгатай, оролцогчид мэргэжлийн чиг баримжаа олгох үйлчилгээг үгүйлсэн хэвээр байгаагаас төслийн гол үр дүнг биелээгүй гэж үнэлж болохоор байна. Эндээс төслийг анхнаасаа бүтэлгүйтсэн эсвэл өөр зорилгоор тухайлбал “дуулгавартай бие”-сийг бэлтгэх зорилгоор хэрэгжүүлсэн гэж дүгнэж болно. “Дуулгавартай бие”-ийг бий болгох нь сахилгажуулах эрх мэдлийн үндсэн нэгж юм. Хувцасны жигдрэл, хагас цэрэгжилт зэрэг элементээс энэ бүхэн илт харагдана.

Зураг 1. Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх «Оролцоо» төслийн үйл ажиллагааны хэсгээс (Ганчимэг 2021)

Мэргэжлийн цэрэгжилтээр төрийн олж авсан, үйлдвэр, нийтийн боловсролын байгууллага дахь хөдөлмөрийн хуваариар дамжин нийгэмд өргөн тархсан, эрх мэдлийн түүхэн өвөрмөц хэлбэр, шийтгэлийн утга бүхий сахилгын зорилго нь хувийн хөдөлгөөн бүрийг нь хянаж болох, эргээд хувь хүний сэтгэлзүйг удирдан хянаж болох “дуулгавартай биесийг” бий болгоход

оршдог. Орчин үеийн эрх мэдлийн өвөрмөц шинж (сахилгын хяналт) нь хүмүүсийн хийгээгүй зүйлд, өөрөөр хэлбэл шаардлагатай стандартад тухайн хүн хүрч чадахгүй байгаад санаа зовдогоор илэрнэ. Энэхүү санаа зоволт нь хэм хэмжээнээс зөрсөн зан үйлийг засах гэсэн орчин үеийн сахилгын тогтолцооны үндсэн чиг үүргийг харуулдаг.

Дурдан буй төслийн тухайд хувь хүнийг хөгжүүлэх агуулгыг түлхүү тусгах замаар залуучуудыг “хэвийнжүүлэх”, ахин хүмүүжүүлэхийг оролджээ. Гэвч дийлэнх оролцогчид сургалтын ихэнхи агуулгыг эзэлж байгаа хувь хүн өөрийгөө хөгжүүлэх хичээлийг ерөнхий боловсролын сургуулиас эхлэн орох хэрэгтэй гэж үнэлсэн нь манай боловсролын тогтолцоонд хамгийн их үгүйлэгдэж байгаа агуулгыг илтгэхээс гадна оролцогчдын одооны хэрэгцээг биш, харин тэдний алдагдсан боломж, гарзанд харуусах, түүнийг нэхэн үгүйлэх сэтгэл зүйг илүүтэй илтгэнэ.

Хэм хэмжээнээс зөрсөн зан үйлийг засах ажиллагааны гол зорилго нь (орчин үеийн өмнөх эрүүдэн шүүдэг шийтгэл шиг) өшөө авах, айлгах жишээ болгох биш, харин эн тэргүүнд нийгмийн жишиг, хэм хэмжээний дагуу амьдардаг болгож шинэчлэх явдал юм. Тус төслийн хувьд хамрагдах үндсэн шаардлагад ажил эрхлээгүй байх гэх мэт үзүүлэлтийг тусган нийгмийн эмзэг хэсгийг “зан чанарын согогт (Goffman 1963, 4)” тулгуурлан олны өмнө шившиглэн, “хэвийн бишчүүл” болгон харуулсан билээ. М.Фукогийн хэлсэнчлэн “Ажилгүй хүнийг хөөж явуулах юмуу шийтгэхээ болив; түүнийг улсын зардлаар гэхдээ хувь хүний эрх чөлөөнийх нь үнээр батлан дааж авлаа. Ажилгүй хүн, нийгэм хоёрын хооронд үүрэг хариуцлагын далд тогтолцоо бий болов: тэрээр тэжээлгэх эрхтэй, гэхдээ тусгаарлалтын биеийн болон ёс суртахууны хязгаарлалтыг хүлээн авах ёстой (Foucault 1967, 46).”

Оновчтой, нарийн хэм хэмжээ тогтоох замаар сахилгажуулах нь («хэвийнжүүлэх») нь хуулиар зөвшөөрөгдсөн юм уу зөвшөөрөгдөөгүй үйлдэл бүрийг шүүдэг, шүүгдэж байгаа хүмүүсийг «хэвийн», «хэвийн бус» гэж хэлдэггүй шүүхийн хуучин шийтгэх тогтолцооноос тэс өөр. Хэвийнжүүлэх энэ санаа боловсролын хөтөлбөр, эмнэлгийн үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэлийн үйл явц, бүтээгдэхүүний үндэсний стандарт гэх мэтээр нийгэмд маань өргөн тархжээ. Сахилгын бүх институт хувь хүмүүсийн зан үйлийг ижил түвшинд хүртэл өөрчлөхийг оролддог (Kelly 2022). Сахилгажуулан “сайн шийтгэх (Foucault 1995, 82)” эрх мэдлийн шинэ хэлбэр нь нийгмийг хянах хэрэгсэл болж байгаа бөгөөд маш гэмгүй зорилгоор боловсруулсан техник, институциуд сахилгын эрх мэдлийн орчин үеийн тогтолцоог бий болгож байна. Сахилгажуулах институтууд засан хүмүүжүүлэх байдлаар эрх мэдлийг хэрэгжүүлж, гэм буруутай үйлдлийг үгүй хийх, хүмүүсийн биеэ авч явах байдлыг зохицуулахаар хязгаарлагдахгүй тэднийг ажиглаж хянах үүрэг гүйцэтгэдэг. Түүнчлэн хөдөлмөрийг ёс суртахууны шинэчлэлийн дасгал ажил болгон ашиглаж байна. Энэ утгаараа хөдөлмөр лагерь маягийн тусгаарлалт нь ажилгүйчүүдийн үгүйрэл ядуурлыг халхлах зорилгоор тэднийг шингээх, мөн эсэргүүцлийн нийгэм, улс төрийн хохирлоос зайлуулах үүргийг гүйцэтгэж байна.

Цар тахлыг хазаарласан уу?

2019 оны 12 дугаар сарын 31-нд Хятадын Ухань хотын эрүүл мэндийн хороо шалтгаан тодорхойгүй уушигны хатгалгаа өвчний кластер тохиолдол Хүбэй мужийн Ухань хотод бүртгэгдсэн талаар мэдээлж, ДЭМБ-ын зүгээс 2020 оны 1 дүгээр сарын 5-нд шинэ вирусийн тухай мэдээг анх нийтлэн (WHO 2020) шинжлэх ухааны нийгэмлэг, нийгмийн эрүүл мэндийн олон нийт, дэлхийн хэвлэл мэдээллийнхэнд

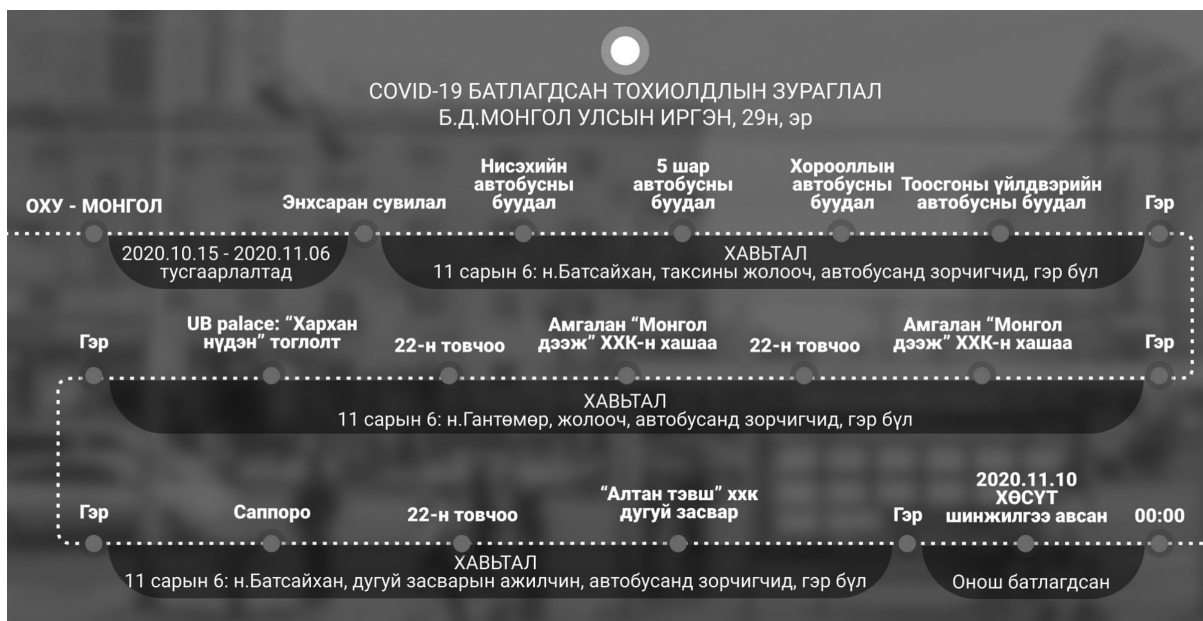
дөнгөж хүргэсэний маргааш буюу 2020 оны 1 дүгээр сарын 6-нд ЭМЯ, ХМХЕГ, ХӨСҮТ, ЗӨСҮТ хамтран эрсдэлийн түргэвчилсэн үнэлгээг анх хийж, эрсдэлийн түвшинг дунд, идэвхжилийн зэргийг I хэмээн үнэлэв. Удалгүй эрсдлийн түвшинг дундаас өндөр, маш өндөр хэмээн нэмэгдүүллээ. Ингээд Хятад, Монгол улсын хоорондох агаарын болон газрын хилийн боомтыг I дүгээр сарын 27-ны өдрөөс эхлэн хаах, олон улсын нислэгийн болон зорчигч тээврийн галт тэрэгний хөдөлгөөнийг түр зогсоох, бүх нийтийн арга хэмжээ, хурал, спорт наадам, баяр зэргийг хязгаарлах, боловсролын байгууллагыг онлайн горимд шилжүүлэх, уламжлалт сар шинийн баярыг хориглох гэх мэт хариу арга хэмжээ авав. Иргэдийг халдварт нэрвэгдсэн улс орнууд руу зорчихыг хориглох, тэндээс ирсэн зорчигчид 14 хоногийн хөл хорионд байх, аяллын түүх, эрүүл мэндийнхээ талаар худал мэдүүлсэн аливаа этгээдэд торгууль ногдуулахаар зохицуулжээ. 2020 оны 3 дугаар сарын 10-нд зөөвөрлөгдсөн анхны тохиолдол бүртгэгдсэн бол 11 дүгээр сарын 11-нд дотоодын анхны тохиолдол бүртгэгдэв. Тухайн өдөр Засгийн газар шуурхай хуралдаж, гамигаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэг, хатуу хөл хорио тогтоох шийдвэр гаргалаа. Таван өдрийн хугацаатай тогтоосон уг хатуу хөл хорионы үеэр иргэдийг гэрээсээ гарахгүй байхыг зөвлөж, зөвхөн хүнсний дэлгүүр, супермаркет, хүнсний зах, шатахуун түгээгүүр, эмийн сан, эмнэлэг, худаг усан хангамж, дулаан хангамж, цахилгаан станц, хэвлэл мэдээлэл, харилцаа холбоо, буяны үйл ажиллагаа, хот хоорондын хүнсний тээвэрт хязгаарлалт хийхгүй байхаар тогтоов. Уг хориог 14 хоног сунгаад байсан бол дахин 12 дугаар сарын 11-нийг хүртэл үргэлжлүүлэх шийдвэрийг 2020 оны 11 дүгээр сарын 29-нд гаргалаа.

Цар тахлын үеийн энэхүү үйл явдлууд эрх мэдэл гэдэг дан ганц төр, засаг эсвэл эрх

барьж буй анги бүлэгт хамаатай зүйл биш гэдгийг хамгийн сайн харуулж өгсөн юм. Эрх мэдэл нь олж юмуу булааж авч болдог бараа биш, харин сүлжээсийн мөн чанартай, түүний нэхээс хаа сайгүй байдаг (Sagur 1988, 82). Дээрх тохиолдолд эрүүл мэндийн мэргэжилтэн халдвартай, халдваргүйг, эрсдэлийн түвшинг, хөл хорионы үндэслэлийг тогтоох асар их эрх мэдлийг хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд үүний үр дүнд улс төрчдийг өөрсдийг нь оролцуулаад хэн хаашаа явж болох, болохгүйг шийдэх хүчтэй байна. Тусгаарлах, цагдах, хорих зэрэг эрх мэдлийн зарим илрэл цар тахлын үед хурцаар ажиглагдаад зогсохгүй өвчний тархалтыг тандах, хянах зорилгоор санаачилсан зарим ажил нь тухайлбал халдвартай хүний “туулсан зам”, “түүх”-ийг тогтоох гэсэн оролдлого нь халдвартай нэгнийг ялгаварлах, нийгмийн сүлжээнд гутаах үр дагавартай байлаа.

сонгодог үеэс эхлэн тэд нийгмийн шинэ статус олж, тэдний ажлын талбар хүнийг илчлэх, шүүх, буруутгах хууль цаазын орон зай болжээ.

Зөөвөрлөгдсөн анхны тохиолдлын дараах хөл хорио, халдварын тохиолдол ахин бүртгэгдээгүй үед хориог цуцласан эсэх нь тодорхойгүй зуны улирлыг өнгөрүүлсэн зэрэг нь тодорхойгүй байдлыг даван туулах хүмүүсийн тэсвэр, хүлээц, хүмүүс хоорондын харилцаа гэх мэт социал капиталыг “үргүй зарсан” тохиолдол юм. Цар тахал нь уг чанараараа биологийн шинжтэй боловч цар тахлын талаарх төсөөлөл мэдрэмж нь угаас нийгмийн утга холбогдолтой гэдгийг харгалзах шаардлагатай. Нийгмийн холбоогоор хуримтлагдан нэмэгддэг социал капитал чухал учраас (Parks 2020) бусад нөөцийн адил хямгадах хэрэгтэй байв. Хэдийгээр цар

Зураг 2. КОВИД-19 халдвар дотоодод бүртгэгдсэн анхны тохиолдлын зураглал (Eagle News 2020)

Сонгодог үед (1500-1800) галзуу, солиотой хүмүүсийг жигших бай болгон тусгаарлаж байсанчлан КОВИД-19 халдварын эхний тохиолдлуудад халдвар авсан хүмүүсийг тийн үзэх болов. Мэргэжлийн эмч нар бий болсоноор

тахлын нөхцөл байдал сахилга, хариуцлагыг хувь хүн бүрээс нэхэж байсан боловч үүгээр дамжуулж хүний нийгмийн мөн чанарыг хязгаарлах нь учир дутагдалтай юм.

Орчин үеийн сахилгын нийгэмд ажиглалт, хэвийнжүүлэх шийтгэл, үзлэг

шалгалт гэсэн хяналтын гурван үндсэн техник бий. Том хэмжээнд хүмүүсийг хянах хяналтад (эрх мэдэлд) нь зөвхөн тэднийг ажиглах замаар л хүрч болно. Гэхдээ бүхнийг хянах нь ихэнхдээ боломжгүй байдаг тул ажигласан мэдээллээ доод түвшингээс дээшээ дамжуулах шаталсан дараалалтай ажиглагчдын «буухиа» шаардлагатай байдаг. Хэвийнжүүлэх санааг өмнөх жишээ дээр тодорхой өгүүлсэн тул энд ахин дурдахгүй орхиё. Харин үзлэг шалгалт (тухайлбал, эмнэлэгт хэвтэж буй эмчлүүлэгчдийн үзлэг) нь шаталсан ажиглалтыг хэвийнжүүлэх шийтгэлтэй хослуулсан хяналтын арга юм. Энэ бол «хүч хэрэглэн үнэнийг тогтоох (Foucault 1995, 184)” бүхэл болж хосолдог учраас эрх мэдэл/мэдлэг гэж Фукогийн нэрлэсэн зүйлийн тод жишээ болно. Ийнхүү түүний үзэлд мэдлэг нь чөлөөлөхүй байхаа больж, хяналт тандалт, зохицуулалт, сахилгын нэг төрөл болдог (Sarup 1988). Аль ч тохиолдолд тэд үзлэг шалгалтад хамрагдсан хүмүүсийн тухай үнэнийг тодруулж (тэдний эрүүл мэндийн байдал ямар байгааг хэлж), зан үйлийг нь (тэднийг цогц эмчилгээнд орохыг тулгах замаар) хянадаг (Gary ба Oksala 2022). Үзлэг шалгалт нь хүмүүсийг “баримтжуулалтын талбарт” бас оруулдаг. Үзлэг шалгалтын үр дүнг энд хамрагдсан хүмүүсийн дэлгэрэнгүй мэдээллээр хангаж, эрх мэдлийн тогтолцоонд тэднийг хянах боломжийг олгодог баримт бичигт бүртгэдэг. Эдгээр бүртгэлд үндэслэн хянаж буй хүмүүс мэдлэгийн үндэс эргээд болдог зүйлчлэл, дундаж, хэм хэмжээг томъёолж чадна. Үзлэг шалгалт нь тухайн хүнийг “кейс” буюу шинжлэх ухааны жишээ, асрахуйн объект болгодог. Өмнө өгүүлсэнчлэн энэ нь асрахуйн цаана хяналт давхар хэрэгжинэ.

Дотоодод халдварын анхны тохиолдол бүртгэсэнтэй холбоотой тухайн хүний регистрийн дугаар, эрхэлдэг ажил, зураг хөргийг нийгмийн сүлжээнд нийтэлж байсан нь хүний эрхийг хамгаалах хүрээнд олж авсан ололтуудаа баллуурдахаас гадна үйл явдал биш дүр, төсөөлөл гол болсон орчин үеийн орчин үеийн ертөнцийг тод харуулсан юм. Олон нийт цаанаа юу ч төлөөлөхгүй “дуураймал дүрд” автаж, түүгээр бодит байдлыг орлуулж, хэлэлцэж болдог нь энэ жишээнээс тод харагдана. Үүний ард шошголох, гадуурхах, гутаах замаар өөрсдөө давуу тал олж, эрх мэдлээ тэлэх гэсэн жирийн хүний ч үйл ажиллагаа илэрдэг. Ийнхүү цар тахлын тархалтыг хазаарлах гэсэн оролдлого нь цаагуураа эрх мэдлийн сүлжээг тэлэн бэхжүүлэх, бусдыг ангилах, шошголох замаар тэднийг албадлага, сахилгын бай болгох эрх мэдэлд үйлчилжээ.

Дүгнэлт

Нийгэмд өрнөж буй жирийн зарим нэг үйл явдал ч танихад амаргүй эрх мэдлийн жишээ болдог бөгөөд эрх мэдлийн анализ нь хэн эрх мэдлийг эзэмшиж байна, тэд ямар санаа зорилготой байна гэсэн зорилгын түвшинд төвлөрөхөөс илүү ямар субъектүүд эрх мэдлийн үр нөлөөг бүрдүүлж байна гэсэн эрх мэдлийн хэрэглээний түвшинд төвлөрч болно гэдгийг харуулж байна. Иймээс дараа дараагийн судалгаанд нийгмийн амьдрал дахь эрх мэдлийн иймэрхүү нэхээст илүү анхаарал хандуулах боломж байна.

Ном зүй

1. Eagle News. 2020. “Коронавирус илэрсэн иргэдийн явсан маршрут.” *eagle.mn*. November 11. Accessed October 25, 2022. <http://eagle.mn/r/78534>.
2. Foucault, Michel. 1995. *Discipline and Punish*. 2nd. New York: Vintage.
3. —. 1967. *Madness and Civilization*. London: Tavistock.
4. Gary, Gutting, and Johanna Oksala. 2022. “Michel Foucault.” *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edited by Zalta N Edward. October 22. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/foucault/>.
5. Goffman, E. 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
6. Kelly, M. 2022. “Michel Foucault: Political Thought.” *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. Accessed October 27, 2022. <https://iep.utm.edu/>.
7. Parks, V. 2020. “The Critical Role of Social Capital During the COVID-19 Pandemic: Lessons from Disaster Research.” *Population Briefs*. 2.
8. Sarup, Madan. 1988. *An Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*. London: Harvester Wheatsheaf.
9. WHO. 2020. “Disease Outbreak News.” *World Health Organization Web site*. January 5. Accessed November 20, 2022. <https://www.who.int/emergencies/disease-outbreak-news/item/2020-DON229>.
10. Ганчимэг, Г. 2021. «Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх «Оролцоо» төсөл амжилттай хэрэгжиж байна.» *livetv.mn*. 09 08. Accessed October 12, 2022. <https://livetv.mn/p/276350>.
11. Монгол Улсын засгийн газар. 2021. ««Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх төсөл» батлах тухай.» *legalinfo.mn*. March 10. Accessed November 20, 2022. <https://old.legalinfo.mn/law/details/16200>.
12. НХХЯ. 2021. *Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх оролцоо төсөл*. Улаанбаатар.

Abstract:

French philosopher M. Foucault, a major representative of structuralism, poststructuralism, and postmodernism, exemplified in some of his works how to analyze the manifestation of power which is justified by the knowledge claims and practices of social and human sciences, and which is not easy to identify. In this article, through the project dedicated to prepare the youth for labor and the first domestic case with COVID-19, we aim to show how institutions and events, seemingly developed for quite just purposes having no harmful effects on our daily life, from universal education system to the disciplinary power, converged to create the power network extending its threads everywhere, and to perform the controlling and disciplinary functions.